

Foto: B. Granlund

God jul!

Nytter det å bry seg?

Av Even Haugseth

Før jul i fjor presenterte vi OBOS' planer med området ovenfor Sotahjørnet. Disse gikk i korthet ut på at kiosken samt Etterstadgata 2 og 4 skal rives. Et enormt, moderne nybygg på 2 til 7 etasjer skal fylle hele området fra Strømsveien til Etterstadgata 6, og Gjøvikbanen like bak blir overbygget.

OBOS sendte først inn rivesøknad for Etterstadgata 2 til Plan- og bygningsetaten (PBE). Historielaget sendte inn opplysninger om huset til Byantikvaren som igjen gikk inn for bevaring. Vi uttalte oss også til PBE om at vi mener at området

nevnt ovenfor burde være en naturlig del av bevaringsområdet på Vålerenga. Dessuten at OBOS' byggeforslag vil være ødeleggende for både området og bydelen.

I november i år fikk vi beskjed fra PBE at de hadde avslått rivesøknaden av to grunner, Byantikvarens bevaringsønske og manglende tegninger av nybygget fra OBOS. Rett etter kom det brev til oss fra Fylkesmannen om at klage fra OBOS over PBE's avslag var mottatt, og at den vil bli behandlet i løpet av 2 - 3 måneder.

Vi er spente på Fylkesmannens avgjørelse, og er usikre på hva som

videre vil skje i saken. Hva vil skje hvis Fylkesmannen avslår rivesøknaden? Vil OBOS sende inn sitt syke byggeforslag og prøve igjen? Hvor verdifullt er da Byantikvarens bevaringsforslag?

For sikkerhets skyld sender vi noen tilleggsopplysninger om husets alder til Fylkesmannen. Vi har nemlig funnet en branntakst for dette huset fra 1858 hos Oslo Byarkiv. Der fant vi også en branntakst for nabohuset, nr. 4, fra 1863. Husene er derfor eldre enn vi tidligere har antatt.

Så får vi håpe at det nytter å bry seg!

Leder'n har ordet!

HISTORIE ER IKKE GAMMELDAGS!

La oss tenke oss hvordan var det på Vålerenga ved forrige hundreårsskifte.

En ganske ung og forholdsvis tett befolket arbeiderbydel. Beboerne hadde nettopp fått sin egen skole som faktisk var en av byens største. Her var egen menighet, og kirke skulle det snart bli. Hovedgårdens grunn for det meste bebygget, men tunet og hagen var igjen. Hva var da mer naturlig enn å sette opp nybygget der. Strømsveien var en fredelig, smal veg som bøndene fra landet brukte når de skulle til byen med varer og dyr. Sotakafeen var et naturlig stoppested langs denne vegen. Mange i bydelen hadde sitt arbeid på Kværner Brug, Fyrstikkfabrikken på Grønvold eller på de mange teglverkene som lå på Jordal, Ensjø, Svendenga eller Nygård. Inne i mange av bakgårdene hadde smedene smier, og der var staller for vognmennenes hester. Butikker fantes på hvert et hjørne. Spor til de nye, elektriske sporvogner holdt man på å legge forbi den lille brannstasjonen ved Galgeberg, og videre oppover Vålerenggata. På hjørnet ved Ingeborgs gate holdt politikonstablene til. De måtte ordne opp på fredagskveldene etter at arbeidera hadde fått lønning. De hadde nok mange spaserturer bortover de mest beryktede gatene, Totengata og Smålensgata.

Fotball hadde man knapt nok hørt om. Det var imidlertid en person som gjerne ville vise at han ønsket å få i gang aktiviteter for de mange fattige barna i bydelen. Han het Hans Møller Gasmann, og startet først ynglingeforeningen. Det var visstnok også han som introduserte fotballen her, og i 1906 ble den første fotballkampen spilt mellom småguttene på Lille Etterstad. Dette var det lille området av Etterstad som ble liggende igjen nedenfor den nybygde Gjøvikbanen. Noen suksess var denne kampen ikke, for spillere og ledere ble steinet av banen. En skulle ikke ha denne nymotens idretten, nei! Var det kanskje fordi man ikke ville vite noe av fotball at dette området ble lagt ut til kolonihage 2 år etter?

Etterhvert som bydelen ble mer voksent, med egen skole og kirke, ble tilknytningen til bydelen enda sterkere for de som bodde her. Idretten, og kanskje aller mest fotballen var nok noe av grunnen til at patriotismen i bydelen ble ganske betydelig.

På grunnlag av det folk har fortalt oss, litteratur og bilder som vi har samlet, går det an å forestille seg hvordan det var her for 100 år sida. Det er nettopp dette historielaget jobber for å ta vare på og formidle videre til dagens beboere på Vålerenga. Det gleder oss i styret at så mange stiller opp på arrangementene våre, og vi synes det er flott når medlemmene vil bidra med noe. Vi ville også sette pris på om flere av medlemmene kunne være med og hjelpe styret med forskjellige ting, så bare si fra til oss hvis du kan tenke deg det.

Styret er glade for at medlemmene er opptatt av bydelen sin, av sine røtter og sin bakgrunn. Derfor kan vi ved overgangen til et nytt millenium slå fast at historie ikke er gammeldags. Med lyse utsikter, vil vi ønske alle medlemmene et godt nytt årtusen!

Even Haugseth

Krigen mot Onsum på Vålerenga 1878

-Av Sigurd Heiestad

Det har alltid vært sterk bydelspatriotisme på Vålerenga. Det fikk vi jo et siste bevis på i forbindelse med høstens cupfinale i fotball (1997 red. anm.) Røpet "Heia Vålerenga" kan høres midt i all annen jubel på en hvilken som helst fotballarena over hele verden, sies det – forutsatt at det er en Vålerenggutt tilstede. Og det er det gjerne! Jeg husker godt da kronprinsparet Olav og Martha vendte hjem etter sitt besøk i USA før krigen og – over radioen – medbragte en spesiell hilsen til alle jenter og gutter på Vålerengen!

Men som vi tidligere har fortalt så har ikke Vålerenga alltid vært et sted for fred og idyll, mange store slag sto der omkring i de riktig gamle dager, men man behøver ikke gå tilbake til kong Sverres tid for å finne kamptummel

Onsum-slaget ble de kalt de opptøyene som oppsto i 1878, og som var rettet mot brukseier Onsum på Kværner Brug. I sin Christianiabok karakteriserer Henry Røsoch det som bydelens mest dramatiske innsats i byens historie. Opptøyene fikk et både dramatisk og blodig forløp. Bakgrunnen var de dårlige tider, nedslag av arbeidslønninger, oppsigelser og innskrenkninger. Onsum hadde bl.a. Slått daglønna ved Kværner og Svendsenga ned med 10%.

Dette var før fagforeningens tid, men en del av arbeiderne samlet set til demonstrasjon utenfor Onsums fine herskaps hus

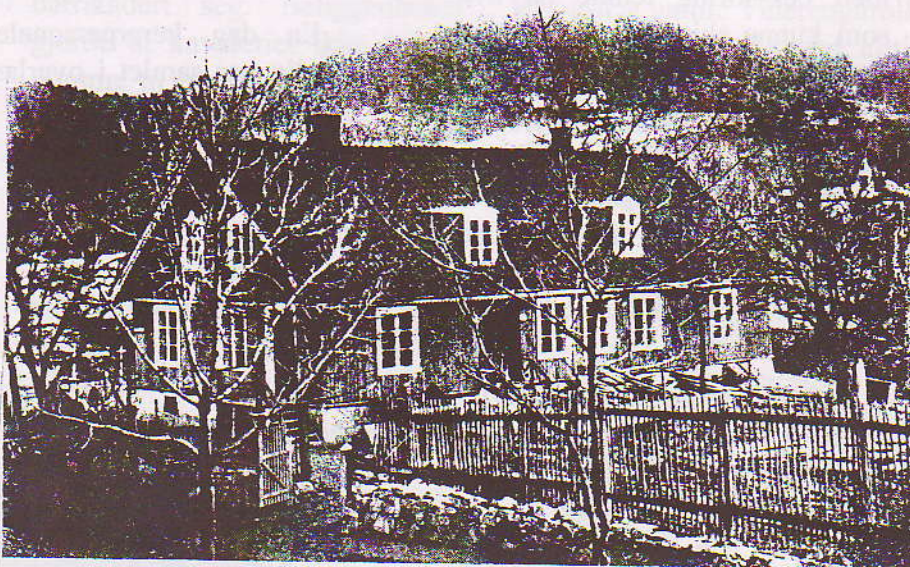
på Munkeenga. To kvelder på rad demonstrerte de, tredje kvelden kom det til tumulter. Da hadde det samlet seg 5-6000 mennesker omkring St. Hallvards gate og Munkeengen. Det ble huiet og ropt, men en stor politistyrke var nå samlet og drev mengden bort fra Onsums hus og hage, og opp på Galgeberg.

Herfra gikk mengden til angrep, bevæpnet med pukkstein fra det lager som kommunen her hadde til sine gatearbeider. Kvinner og barn bar pukkstein i sekker og forklær til mennene framme i ildlinjen. Flere politifolk ble skadet i steinregnet, og garnisons eskadron, under kommando av rittmester Gjørstad, ble tilkalt. Ved 11-tiden om kvelden var det ro i området, men det var en mengde sårede på begge sider, blant dem rittmesteren selv. Også

mange av hestene var skadet.

Dagen etter var eskadronen på plass allerede kl. 5, senere rykket artilleriet ut, og jegerkorpset og depotmannskap ble holdt klar. Fotfolket hadde fått utlevert 10 skarpe skudd hver, så det var tydelig at myndighetene så meget alvorlig på opprøret. Denne kvelden og de påfølgende kvelder flyttet valplassen til Kampen, og det utviklet seg til formelig slag. Mengden samlet seg oppe på haugen som nå er park, eller de bombarderte politiet og infanteriet med stein fra vinduene i sine hus. Infanteriet trengte etter hvert inn i husene og ryddet dem. Enkelte "opprørere" ble drevet inn mot byen. De samlet seg på Vatterlands bru hvor de slo inn vinduene hos kjøpmennene.

Artikkelen fortsetter på side 5

Gårdsanlegget Kværner kalt «Gul Kværner» som det var i Onsums tid.

Da tyskerne huserte på Vålerenga skole

Overlærer Holmboe og vaktmester Berg forteller (fra boken "I hjertet av Vålerenga")

INVASJON!

Skolen fikk føling med krigen alt i 1939, idet den første rasjonering foregikk fra skolen. Videre ble evakueringsutstyr sydd opp av klassene, - barn og lærerinner sydde om kapp. Da flyalarmen gikk 9. April 1942, søkte mange mennesker tilflukt på skolen. Det ble snart fullt i kjelleren og i korridoren i 1. Etasje.

Skolen hadde ennå ikke fått tilfluktsrom, men folk følte seg tross alt tryggere i den store bygningen en i de små trehusene uten kjeller. Heller ikke i nabolaaget var det offentlige tilfluktsrom. I de første uker, helt til skolen ble rekvirert, hadde vi fullt hus om natten. Her kom små barn, barselkvinner, gamle og unge. "Jeg kan ikke nekte for at jeg med bekymring tenkte på hva som kunne skje her dersom det verste hendte" sier overlæreren.

Lærerpersonalet og noen få barn møtte om morgenen den 9. april. Evakueringsutstyret ble gjort ferdig til utlevering. Men så kom radiomelding om at evakuering ikke skulle finne sted. Byen var overgitt.

15. april kom undervisningen i gang igjen, men mange barn og noen av lærerpersonalet var reist fra byen.

28. april fikk vi ordre om å rømme skolen med 2 timers varsel. En del undervisningsmateriell og kontorsaker ble brakt

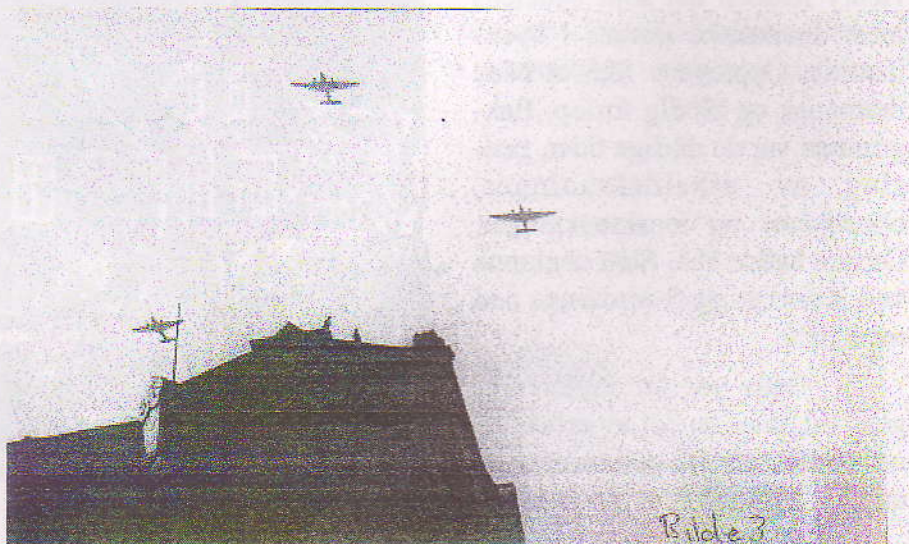
over i overlærerboligen. Først 30. April rykket Wehrmacht inn med bortimot 1000 mann og 500 hester. Soldatene lå på halm som var strødd utover golvene. Hestene stod i skolegården og i parken. Feltkjøkkener og alskens rot stod utover alle vegne. Mange av hestene var "krybbebitere" og gnog bark av trærne. Overlæreren bad om at trærne måtte skånes. "Ach, Bäume - !" var svaret - med en skuldertrekning.

Undervisningen kom i gang igjen et par dager etterpå med grupper rundt om i hjemmene. Etter tur møtte lærerne opp om kveldene for å hjelpe til med å få barna til å gå hjem i rimelig tid. Ordren lød på at skolebarn skulle være inne kl 7.30.

I begynnelsen av ferien ble det arrangert turer for barn som ikke ellers kom på landet. Disse daglige turene ble foretatt i 14 dager, og mange barn var ivrige til å være med.

En dag lærerpersonalet som vanlig var samlet i overlæ-

rerboligen til det daglige skoleråd, hørtes et veldig brak, og vaktmester Wenseth kom rystet inn og meldte at "nå kjører dem inn gjennom kjøkkendøra!". Det var en løytnant som formodentlig skulle demonstrere sin dyktighet i flotte svinger, og som så kjørte tvers gjennom døren så glass og tresplinter fór om ham. "Wir bezahlen" sa han og så temmelig uanfektet ut.

Ubudne gjester på loftet hos overlæreren.

"I januar 1943 fikk vi en dag besøk av en tysk underoffiser som forlangte å få bese hele gården hvor overlæreren og vaktmesteren bor," forteller herr Berg. "Så vel leilighetene som loft og kjeller ble undersøkt. Han sa at han hadde fått oppdrag å skaffe husrom til to kvinner som arbeidde for tyskerne på skolen.

Det ble satt hardt mot hardt for å slippe å få de kvinnene inn i noen av leilighetene, og til slutt bestemte han seg for å innrede et værelse på loftet for se kvinner.

Russiske fanger og norske snekkere gikk så i gang med innredningsarbeidet, og dermed forsvant husfreden i bygningen for resten av krigstiden. Alt fra første stund kvinnene bodde der, begynte tyske soldater å vanke der oppe. Det ene kalas avløste det andre med fyll og dans og radio-grammofonmusikk til langt på natt.

Vi kom stadig i konflikt med disse leieboerne om rensligheten. Helt fra første dag tok de til å lagre søppel og avfall utenfor døren sin. Litt etter hvert ble det en slik stank at det var nesten ikke til å holde ut. Vi klagde til sjefen på skolen, og så ble det stor stå-hei med skrik og skrål og opprydding.

En dag eller to etter tok søppelhaugen på loftet til å vokse igjen, og den vokste og vokste – til neste klage forelå!

Verst spetakkel var det forresten en gang kvinnene hadde gått ut om ettermiddagen – og glemte å blende. Ettersom mørket falt på ble tyskerne oppmerksom på lysflommen fra vinduet, og da var det temmelig "månelyst" en lang stund: Skrik og bråk trapper opp og trapper ned! Alle de nøkler de kom over, ble prøvd, men inn kom de ikke. Til slutt måtte de gi opp hele greia. Men det gikk voldsomt utover kvinnene dagen etter. At hele problemet kunne ha vært løst ved at en tok

ut sikringen for loftslyset, var det ingen som gav dem opplysninger om!

Rommet skiftet leieboere flere ganger, men det ble ikke bedre for det, heller verre. Etter kapitulasjonen flyttet de over på skolen til tyskerne, og vi kunne atter føle oss som frie mennesker i eget hus," sier herr Berg.

Krigen mot Onsum forts. fra side 2

Oppe på høyden ved den nåværende Brinkens gate på Kampen hadde store mengder samlet seg oppe på de stupbratte bergskrentene og her hadde de barrikadert seg. Belliggheten gjorde at kavaleriet ikke kunne komme til her, jegerne ble overdengt med sten og måtte gi seg. Ved 10-tiden om kvelden fikk de hjelp av begge depotkompaniene som stormet bakken med bajonetter som blinket uhyggelig i måneskinnet, og da forsvant motstanderne i Kampens smug og trange gater.

Flere av urostifterne ble arrestert og det ble politi- og rettsoppgjør etter opptøyene. De fleste slapp med bøter, og etter de lange og vidløftige forhørene var det til slutt bare noen få som satt under tiltale.

Røsoch mener at det var en tilfeldighet som utløste raseriet mot Onsum, som ellers ble ansett av sine folk som en meget god arbeidsherre. Røsoch forteller også at gamle Vålerengafolk, som hadde opplevd slaget, alltid hadde det travelt med å understreke at det først og fremst var Kampenfolk som sto bak krigen på Vålerenga i 1878.

Mat og annet fra Krigstida

Potetfromasj

Kok ½ kg. poteter og mos dem i et kokekar mens de er varme.

Rør inn 4 dl. kokende saft og smak til med sukker. Rør ut 1 ss potetmel i vann - rør jevningen ned i mosen og gi det hele et oppkok. Ta grøten av varmen og visp kraftig til den er lunken. Ha i 3 - 4 mandeldråper og server den med melk.

I mange oppskrifter ble det brukt fiskemel blant annet til krumkaker. Til vafler kunne man bruke rensset sildemelke blandet med litt brødmel og melk. Vaffeljernet ble smurt med tran eller fleskesvor (hvis man hadde det).

Tran ble også benyttet til steking. Det luktet fælt, særlig hvis tranen var blitt harsk.

Krisekrem

var utrolig populær under krigen. Den var god, lite fet - men forsvant ganske fort om den ikke ble spist med en gang. Den ble brukt på kaker og til dessert, gjerne blandet med syltetøy.

2 liter «blåmelk» (tynnere enn skummet)

2 ss. hvetemel.

1 ts. vaniljesukker

Lag jevning av litt melk og mel og kok opp under omrøring.

Avkjøl helt. Ha i vaniljesukker og pisk med hjulvisp til kremen blir tykk og lett.

Kaffe og Te

Ekte kaffe ble det fort slutt på etter krigsutbruddet. Kaffesurrogat ble løsningen, og det fantes en rekke forskjellige merker å velge i; Trio, Mökkamalt, Karoma, m. fl. Erter kunne man f.eks. brenne selv i stekeovn og male på kvern.

Te ble lagd av tørkede blader av f.eks. bringebær, solbær, bjerkeblad, gulrotgress o.l.

-Bjørge Staal

Sensur og inndragelse av radioer

Tyskerne innførte streng sensur i Norge, de kontrollerte innholdet i alle aviser og de overtok kringkastingen.

I 1941 ble det bestemt at bare nazister kunne ha radio. Alle andre måtte levere inn sine.

Det var tungt å måtte gi fra seg radioen, fordi dette var en siste mulighet til å høre fra omverdenen.

I alt ble det levert inn 538 000 radioer. Nazistene og tyskerne tok 400 000 av disse.

Da krigen var over var det bare 110 000 som fikk igjen radioapparatene sine.

-Bjørge Staal

Det er
FORBUDT
å stå i vognen så lenge det finnes
sitteplasser. De som ikke etterkom-
mer påbudet blir fra idag bortvist
fra vognen og straffet.

Das Stehen in dem Wagen
IST VERBOTEN
solange es noch Sitzplätze gibt.
Wer dem Gebote nicht Folge leistet,
muss den Wagen verlassen und wird
bestraft.

Oslo, 4. mai 1944.
Politipresidenten i Oslo.

X 20 øre E

AS OSLO SPORVEIER

99972

Medlemsmøtet 15. November 1999 i Bydelshuset

På dette møte skulle vi snakke om krigsårene 1940-45 i Oslo og da spesielt på Vålerenga. Medlemmene ble invitert til å fortelle litt om hvordan de opplevde krigstida.

I forbindelse med krigsutbruddet og okkupasjonen av Norge tok dagliglivet og tilværelsen for øvrig en ny vending. Responsen fra medlemmene var stor, og det var mange som gjerne ville fortelle noe om hvordan de hadde opplevd både 9. april, panikkdagen og tida utover på 40-tallet. I de første dagene og ukene etter invasjonen var det vanskelig å forholde seg til det som skjedde rundt en. Folk var forvirret og redde og da det oppsto panikk den 10. april, var kaoset totalt. Byen skulle rømmes, ryktene gikk om bombing av Oslo, og folk ble tvunget til å flykte. Enkelte ble nærmest dyttet ombord i lastebiler og kjørt ut av Oslo. Heldigvis ble det ingen bombing av byen, men en grunn måtte jo ligge under for ryktene.

Tyskerne tok seg fort til rette, og okkuperte blant annet skolene i byen. Vålerenga skole ble besatt i slutten av april, og elevene ble plassert rundt om der man fant egnede lokaler.

Etterhvert ble det mer og mer tydelig at folk måtte innstille seg på å leve med både nærværet av okkupasjone, flyangrep, rasjonering og matmangel. Vålerengas beboere - i likhet med folk andre steder - fant måter å takle krigens mange uforutsette hendelser på. Motstanden mot tyskerne økte og bedrifter som på en eller annen måte arbeidet for tyskerne, ble utsatt for sabotasje. Også på Vålerenga opplevde man flere sabotasjehandlingar.

Mange av de frammøtte hadde mye å fortelle om sine opplevelser under krigen.

En mer spesiell historie fra krigens virkelighet fikk vi da et av historielagets medlemmer som kommer fra Varanger i Finnmark, fortalte om tyskernes evakuering av landsdelen og de lidelser dette medførte for befolkningen der.

Vi skal etter beste evne prøve å få skrevet ned og presentert i medlemsavisen vår, en del av det som ble fortalt på medlemsmøtet. Vel 40 medlemmer og interesserte var møtt fram, og selv om det ble både fullt og litt varmt var stemningen god.

Takk for frammøtet i 1999 og velkommen til et nytt «historieår» i år 2000!

Björg Staal
ref.

Mer gammelt enn nytt

Et organ for
Vålerenga Historielag

Vålerenga Historielag
Hedmarksgata 2
0658 Oslo
E-mail: vaalerenga.histlag@c2i.net

Kalender

Medlemsmøter 1. halvår 2000

Alle møter holdes i Bydelshuset,
Hedmarksgata 2

31. Januar 2000 kl 1900

13. Mars 2000 kl 1900 Årsmøte

10. April 2000 kl 1900

5. Juni 2000 Bydelsvandring

**Vi ønsker alle våre medlemmer
en fredelig jul og et godt nytt år!**

Styret og arbeidsgrupper i Vålerenga Historielag

Leder:	Even Haugseth
Nestleder:	Bjørn Arild Gjerdalen
Kasserer:	Bjørn Granlund
Sekretær:	Björg Staal
Styremedlem:	Laila Normann
Varamedlem:	Arne Mustad Sørensen
Varamedlem:	Unni Granlund

Utgivelse av bildekalender:

Kontakt: Even Haugseth tlf. 22 57 01 66

Fotogruppe – fotografering, innsamling og avfotografering av bilder:

Kontakt: Bjørn Granlund tlf. 22 68 34 05

Idrettsgruppe – prosjekt om bydelens idrettsmiljø

Kontakt: Bjørn Arild Gjerdalen tlf 90 91 92 50

Intervjugruppe – intervjuer interessante mennesker

Kontakt: Björg Staal tlf. 22 61 40 33

Medlemsavisa vår

Kontakt: Laila Normann tlf. 22 67 46 75

Vålerenga Historielag på Internett: vaalerenga.histlag@c2i.net
<http://home.c2i.net/vaalhist>

